

Helse- og omsorgsdepartementet

Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Deres ref:

Vår ref: 2015/54463-2

Arkivkode: 008

Dato: 28.10.2015

Hørings svar til lov om endring av juridisk kjønn

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet viser til Helse- og omsorgsdepartementets høringsbrev av 25.06.2015, hvor *Høringsnotat – Forslag til lov om endring av juridisk kjønn*, sendes på høring.

Generelle bemerkninger

Buudir stiller seg i all hovedsak svært positiv til det nye lovforslaget om endring av juridisk kjønn. Rapporten *Alskens folk* (van der Ros 2013) har i en norsk kontekst dokumentert hvor viktig det er at alle får anerkjennelse for sin kjønnsidentitet. Lovforslaget slår ettertrykkelig fast at juridisk kjønn skal baseres på selvbestemmelse, og dette er et prinsipielt spørsmål med stor symbolsk betydning og betydelige praktiske konsekvenser. Dette vil føre til at mange transpersoner nå kan endre juridisk kjønn uten å bli underlagt et påtvunget medisinsk regime (deriblant kastrasjon/sterilisering). Den nye loven vil trolig ha positive helsemessige virkninger.

Buudir er også svært glad for at Norge nå er på linje med land som Sverige og Danmark på dette området, og at vi som land nå vil forholde oss til europeiske og internasjonale konvensjoner og anbefalinger. Lovens intensjon om at juridisk kjønn skal baseres på selvbestemmelse, er i tråd med de ønsker og holdninger som kommer fra ledende internasjonale organisasjoner (bl.a. Amnesty, Transgender Europe (TGEU) og International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association (ILGA Europe)), samt Europarådets høykommissær for menneskerettigheter sine anbefalinger. Buudir anser at den nye loven vil styrke Norges anseelse internasjonalt på lhbt-feltet.

Merknader til begrepsbruken i høringsnotatet

Kroppslig kjønn

Notatet anvender både begrepene «juridisk kjønn» og «kroppslig kjønn». Sistnevnte begrep blir definert slik: «Med begrepet «kroppslig kjønn» menes i dette høringsnotatet det kjønn en person fysisk synes å tilhøre eller stå nærmest sammenliknet med gjennomsnittet av befolkningen, inndelt etter de mest typiske varianter av kvinnelige og mannlige kjønnskarakteristika (ulik kroppsbygning, ulike genitalia mv.).» Hensikten med å bruke begrepet i høringsnotatet, ser ut til å begrunnes ut ifra muligheten til å vise til et bakenforliggende kjønn på et tidspunkt før en person har endret sitt juridiske

kjønn. Dette er ikke klart slik det går frem av ovenfor nevnte definisjon, som fremstår noe upresis. Bufdir anbefaler heller bruken av begrepet *fødselskjønn*, for å gjøre dette mer ryddig. Dette har særlig betydning i forhold til § 6 i lovforslaget.

Personer med kjønnsinkongruens

I høringsnotatet brukes tilsvarende begrepsbruk som i rapporten *Rett til rett kjønn – helse til rett kjønn*. Gjennomgående snakkes det om «personer med kjønnsinkongruens» som samlebetegnelse for «alle personer som opplever mangel på samsvar» mellom «egenopplevd kjønnsidentitet og ens registrerte, juridiske kjønnsstatus». Denne begrepsbruken «erstatte» tidligere betegnelser som «transseksuelle, transpersoner, transvestitter m.fl.» (s. 5-6). Bufdir mener at det er uheldig at ordet kjønnsinkongruens brukes her. For det første er dette et begrep som først og fremst anvendes i medisinsk terminologi, og ikke i et offentlig ordskifte om kjønnsidentitetstematikk. Vi anbefaler å bruke begrepet *transperson* (transgender), som er et internasjonalt anerkjent begrep. Det er også i tråd med begrepsbruk i nåværende diskrimineringslov.

En ytterligere utfordring med høringsnotatets begrepsbruk er at kjønnsinkongruens ifølge notatet «i en del tilfeller» fører til «ulik grad av kjønnsdysfori», altså psykiske/fysiske helseproblemer. Men fordi det mangler et nyanserende språk for ulike grader av kjønnsinkongruens som *ikke* er kjønnsdysforiske, kan språkføringen bli for unyansert, ved at kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori blir for tett koblet sammen. Dette er det viktig å være bevisst på ettersom disse begrepene skal «erstatte» andre brukte betegnelser. Dermed står vi i fare for å få et patologiserende eller diagnostiserende språk, som går imot noe av selve hensikten med den nye loven, nemlig at juridisk kjønnsstatus ikke skal henge sammen med en diagnose. Her mener Bufdir at høringsnotatet mangler et presisjonsnivå.

Merknader til lovteksten

Alder

I utredningen *Rett til rett kjønn – helse til rett kjønn* foreslås det at aldersgrensen for å begjære endring av juridisk kjønn basert på egenerklæring skal være 18 år. I lovforslaget foreslås det at personer fra 16 år selv skal kunne søke. Med dette stilles det forslag om å endre navneloven, slik at aldersgrensen for å endre navn senkes fra 18 til 16 år. Bufdir imøtekommer denne delen av lovforslaget, som særlig ivaretar unge transpersoners rett til selvbestemmelse. Det samme gjelder også forslaget som omhandler personer mellom syv og 16 år, som kan endre kjønn med samtykke fra begge foreldre eller foresatte.

I tilfeller der en eller begge foreldre motsetter seg barnets ønske, mener Bufdir det er vesentlig at barnet har rett til å bli hørt, og at barnets synspunkter skal tillegges stor vekt. Barns selvbestemmelsesrett er regulert i en rekke ulike regelverk. Etter pasient- og brukerrettighetsloven er den helserettslige myndighetsalder 16 år, pbrl. § 4-3. I barneloven har barn først selvbestemmelsesrett etter fylte 15 år i spørsmål om valg av utdanning og inn- og utmelding av foreninger, bl. § 32. Den samme 15-årsgrensen gjelder også for inn- og utmelding av trossamfunn, jf. kirkeloven § 3. Etter adopsjonsloven kan personer under 18 år ikke adopteres uten samtykke fra den/de som har foreldreansvaret, jf. § 7.

På den annen side sier også barnelovens § 31 at foreldrene skal høre hva barnet har å si før de tar avgjørelser med hensyn til personlige forhold for barnet. Barn ned til syv-års alder har rett til å bli hørt, og når barnet har fylt 12 år skal det legges stor vekt på hva barnet mener. Endring av juridisk kjønn er et slikt personlig forhold.

Endring av juridisk kjønn handler *ikke* om et kroppslig inngrep, men en handling som relativt enkelt kan reverseres. Departementet setter heller ikke noen begrensninger i antall ganger en person kan endre juridisk kjønn. Samtidig er det en grunnleggende handling som krever en viss alder og modenhet.

Bufdir deler departementets syn på at en person ved syv-års alder ikke har nådd et tilstrekkelig modenhetsnivå for å kunne ta denne typen beslutninger selv. For barn over 12 år med et sterkt ønske om å endre juridisk kjønn, vil det kunne virke urimelig at en forelder motsetter seg barnets ønske. De antatte negative helsemessige konsekvensene er trolig større enn risikoen for at barn velger «feil» kjønn.

Bufdir mener at barn ned til 12 år skal kunne få søke om å endre juridisk kjønn, selv om en eller begge foreldre motsetter seg et slikt ønske. Bufdir mener at det bør utredes om det bør etableres en nemd som tar stilling til om endring av juridisk kjønn er til barnets beste i disse tilfellene, jf. den svenske utredningen *Juridisk kön og medicinsk könskorrigering*.¹

Det er viktig at barnet i slike tilfeller får tilstrekkelig anledning til å bli hørt, uavhengig av hva nemnda konkluderer med. Samtidig er det vesentlig at man i slike tilfeller legger vekt på at eventuelle konflikter mellom foreldre og barn, ikke skal eskalere unødig. Det bør for eksempel vurderes om familievernet bør gi bistand i slike saker for å sikre et godt forhold mellom barn og foreldre.

Lovforslaget gjelder også personer under syv år som har en «usikker somatisk kjønnsutvikling». Dette gjelder de barn som ofte vil klassifiseres som intersex/DSD. Bufdir imøtekommer også denne delen av forslaget. Samtidig er det viktig å legge til at barn som har en «usikker somatisk» kjønnsutvikling, ikke for tidlig blir definert som *enten* gutt eller jente. Her bør det være en åpenhet for at en *tredje kjønnskategori* kan være et godt alternativ. Bufdir mener derfor at spørsmålet om å ta i bruk en tredje kjønnskategori i norsk pass nå bør gjennomgå en separat utredning, slik det åpnes opp for på side 26 i høringsnotatet.

Refleksjonsperiode

I motsetning til f.eks. Danmark, som har en seks måneders refleksjonsperiode for endring av juridisk kjønn, har ikke departementets forslag en omfattende refleksjonsperiode. Man endrer kjønn ved en egenerklæring som sendes til skattekontoret. Deretter vil man få tilsendt et informasjonsskriv om konsekvensene av juridisk kjønnsendring, før man må bekrefte erklæringen. Høringsnotatet foreslår at Fylkesmannen i Oslo og Akershus skal være en felles nasjonal klageinstans. Bufdir vurderer forslaget å være en god ordning som ivaretar prinsippet om selvbestemmelse i kombinasjon med et informert samtykke.

Samtidig er det vesentlig at personer som er usikre på sin kjønnsidentitet, og som har et ønske om å endre kjønn, kan få god rådgivning i en prosess som for mange kan være krevende. En løsning som vil kunne ivareta et slikt behov, vil være *en nasjonal rådgivningstjeneste*. Dette kan være en hjelpetelefon, og/eller en chattetjeneste med kvalifisert personell der aktuelle personer kan henvende seg med de spørsmål man måtte sitte inne med.

¹ SOU 2014:91, s. 302-303. Her foreslås det at i tilfeller der en av foreldrene motsier seg barnets ønske skal sosialnemden kunne beslutte om endring av juridisk kjønn skal kunne gjennomføres.

Spørsmål om foreldreskap og foreldreansvar i § 6

Hovedprinsippet i den nye loven om endring av juridisk kjønn er at kjønnsidentitet handler om selvbestemmelse. I § 6 viker man fra dette prinsippet: «*Det kroppslige kjønn skal likevel legges til grunn dersom det er nødvendig for å etablere foreldreskap og foreldreansvar etter barneloven.*». Man kan se for seg en kvinne som har født et barn, men som har endret sitt juridiske kjønn til mann, men som likevel blir definert som mor etter barneloven. Det samme vil gjelde for situasjoner der en juridisk mann føder barn.

I Sverige har det nylig vært to domsavgjørelser som konkluderer med at praksisen som § 6 i lovforslaget potensielt sett åpner for, er diskriminerende.² Bufdir mener at § 6 åpner for ulike problemstillinger som ikke i tilstrekkelig grad er drøftet i høringsnotatet, der man kun viser til prinsippet om «barnets beste» som begrunnelse for hvorfor det «kroppslige kjønn» skal gjelde når det kommer til foreldreskap. Det er vesentlig at det her legges opp til en praksis der en person opprettholder rettigheter og plikter i forhold til sitt fødselskjønn, men tituleres i henhold til sitt juridiske kjønn. Det er også viktig at informasjon om at en person har endret kjønnsstatus beskyttes, slik at personen selv har kontroll over denne informasjonen.

Med hilsen

Mari Trommald (e.f)
Direktør

Anna Bjørshol
Avdelingsdirektør

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet signatur.

² Se: *Juridisk kön och medisinsk könskorrigering*. SOU 2014:91, s. 169-176.